

DE OUD-KATHOLIEK

TIJDSCHRIFT VOOR DE OUD-KATHOLIEKE KERK

VOOR DE
VERANDERING

LAATSTE
GEDRUKTE
NUMMER

JAARGANG 138
DECEMBER 2022
NR 2923

INHOUD

- 3 COLUMN: VOOR DE VERANDERING
FRANS BOSSINK
- 4 DE OUD-KATHOLIEK DOOR DE JAREN HEEN
ADRIE PAASEN
- 10 DE VERANDERING VOORBIJ
KERK OVER HONDERD JAAR
DICK SCHOON
- 13 'ZONDER KINDEREN IS DE KERK LEEG'
SCHAT ZOEKEN: EEN NIEUWE KINDERMETHODE
IRIS HEIJNEN
- 16 VOOR DE VERANDERING DRAAIT HET OM VROUWEN
MARCO DERKS
- 18 HERVORMEN EN TOCH KATHOLIEK BLIJVEN
BELANGRIJKE VERANDERINGEN IN DRIE EEUWEN
OUD-KATHOLIEKE KERK
WIETSE VAN DER VELDE
- 20 DE ROL VAN DE KERK BIJ INTERNATIONALE CRISES
IN GESPREK MET BERND WALLET
JANNEKE VAN DER VEER

REDACTIONEEL

Laatste nummer op papier

Voor u ligt – zo konden we lange tijd het redactioneel van *De Oud-Katholiek* beginnen.

En dat doen we dan vandaag ook nog een keer, voor de laatste keer waarschijnlijk: Voor u ligt *De Oud-Katholiek*, hét magazine van de oud-katholieke kerk van Nederland.

Zoals u wellicht al hebt vernomen gaat de papieren editie van *De Oud-Katholiek* met ingang van 2023 verdwijnen. Een moeilijk besluit voor de redactie maar ook voor het Collegiaal Bestuur van de landelijke kerk. Een eerbiedwaardig blad als het onze, vanaf 1884, gaat in nieuwe gedaante digitaal verder.

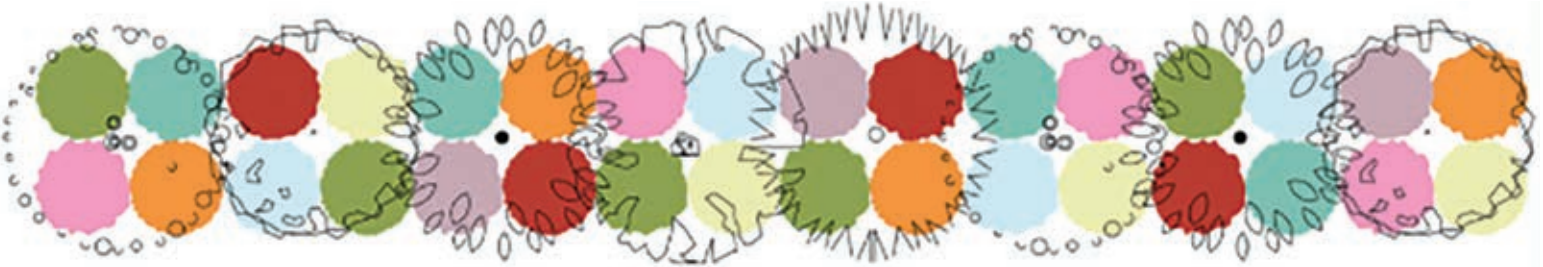
Voor de één werd het tijd ('Verschijnen jullie nog steeds op papier? Denken jullie nou nooit eens aan het milieu?') voor de ander is het even schrikken ('Weten jullie het wel zeker? Mijn moeder las *De Oud-Katholiek* al!') maar we wagen uiteindelijk toch de sprong in het diepe.

In dit nummer wordt aandacht geschonken aan de rijke traditie van dit blad en aan de belangrijke plek die het in de geschiedenis van onze kerk heeft gehad. Die zal het hopelijk ook in de digitale toekomst behouden.

De redactie blijft bestaan en bezint zich op een inhoudelijk sterke aan- en invulling van de website, de nieuwsbrief en de sociale media-kanalen van onze kerk.

En als je het met deze bril bekijkt verandert er maar weinig – wél in een eigentijds jasje.

COLUMN

Voor de verandering

'Als we willen dat alles blijft zoals het is, moet alles veranderen.' Dat zegt neef Tancredi tegen zijn oom don Fabrizio aan het begin van Visconti's film 'Il Gattopardo' (1963). De eerste wil meevechten met de Italiaanse revolutionair Garibaldi, de tweede wil de oude privileges van de Siciliaanse aristocratie redden. Tancredi is een opportunist, dat is wel duidelijk: buig mee met de wind der verandering, maar zorg daarbij dat je je eigen belangen veiligstelt.

Menig cynische populist zal zeggen dat dat precies is wat de politiek doet. Daar wil ik natuurlijk niet in meegaan, maar de vraag blijft: welke betekenisvolle verandering is er dan wél mogelijk? Joop den Uyl, toch bepaald geen man die alles bij het oude wilde laten, had het in 1970 al over 'de smalle marges van democratische politiek'. Als we echte verandering willen – die lasten eerlijker verdeelt en daarbij niet over lijken gaat – moeten we genoeg nemen met kleine stapjes.

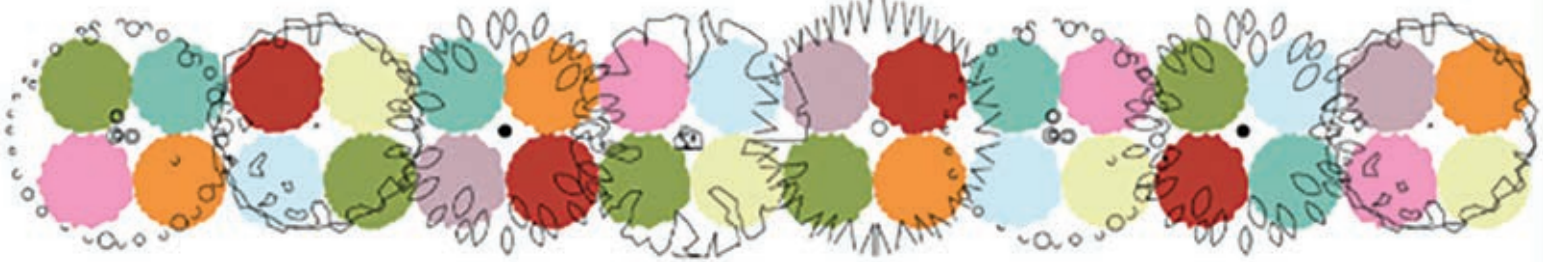
Hoe zit dat dan in de kerk? Verandering is een lastig woord, want traditie benadrukt eerder continuïteit. Vernieuwing is dan misschien een passender woord. In de Rooms-Katholieke Kerk loopt nu het 'synodale proces'. Gaat dat die kerk wezenlijk vernieuwen in hoe ze geleid wordt en in de ruimte die ze schept voor bijvoorbeeld vrouwen en lhbtqi-personen (of elders voor bijvoorbeeld inheemse gebruiken)? En welke ruimte voor ver-

nieuwing is er in de Oud-Katholieke Kerk met haar adagium te geloven 'wat altijd, overal en door iedereen geloofd is'? Als we het evangelie relevant willen houden voor deze tijd, moeten we als levende geloofsgemeenschap ook veranderen, vernieuwen, opnieuw afstemmen – om maar op niet-opportunistische wijze te variëren op wat Tancredi zegt. Met de heilige Geest in de hoofdrol en onszelf als geroepen om ons door Haar te laten bekeren.

Ik stuur u nu gewoon het bos in met deze grote vragen. Maar niet zonder een kleine anekdote. In het ziekenhuis waar ik werk, sprak ik een man met uitgezaaide kanker. Toen ik hem vroeg hoe hij terugkeek op zijn leven, vertelde hij over een appel-boompje in zijn tuin en hoe dat steeds weer reacties van voorbijgangers opriep. Toen hij ook zo'n boompje op een veldje in de buurt plantte, trok dat ook weer mensen die met elkaar aan de praat raakten. Zo ontstond het initiatief 'Fruit Your World', van waaruit inmiddels duizenden fruitbomen geplant zijn. Een wonderlijke uitzaaiing van verbinding leggend leven, waar hij dankbaar aan heeft meegewerkt.

Wees zelf de vernieuwing die je voorstaat. En bij alles wat hetzelfde blijft, zal iets wezenlijk veranderen.

Frans Bossink

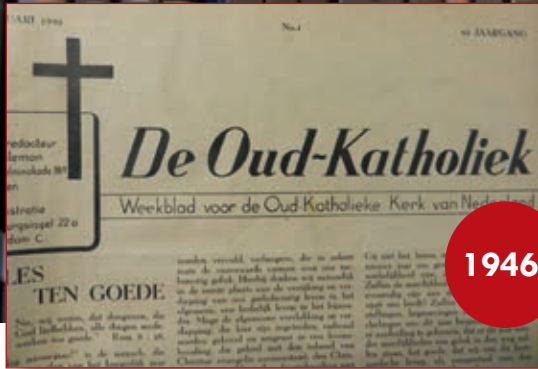

Maar liefst 137 jaar werd *De Oud-Katholiek* gedrukt op papier. Door de eeuwen (!) heen heeft het blad verschillende verschijningsvormen gekend. Adrie Paasen, voormalig redactielid maar nog steeds betrokken bij het blad als corrector, dook de archieven in en onderzocht voor ons hoe *De Oud-Katholiek* zich ontwikkelde sinds de oprichting in 1884.

ADRIE PAASEN

De Oud-Katholiek door de jaren heen

IN HOGE MATE ZICHZELF GEBLEVEN

1886

1902

1944

1946

1973

1995

Ze staan daar op een lange rij, in een boekenkast in het voormalig seminarie: dunne en dikke banden, met één of meer jaargangen van *De Oud-Katholiek*: 137 jaargangen; hoeveel nummers is niet te zeggen; de frequentie wisselde: één keer per maand, één keer per week, twee of drie keer per maand... In ieder geval dus heel veel nummers en een duizelingwekkend aantal bladzijden, die allemaal gedurende 137 jaar gevuld zijn door bevlogen oud-katholieken.

Het thema van dit nummer is ‘Voor de verandering’ en ik heb het op me genomen om te speuren naar veranderingen in *De Oud-Katholiek*. Hoewel het natuurlijk onmogelijk is om in een paar weken al die bladzijden te lezen, ben ik toch tot een conclusie gekomen: *De Oud-Katholiek* is in hoge mate zichzelf gebleven. Degelijk, betrouwbaar, gehecht aan het verleden, fier, en met open oog voor de toekomst, verbinding zoekend, bezielde door het geloof. Er zijn – hoe kan het ook anders in 137 jaar – wel veranderingen opgetreden, in vorm en in inhoud, maar het blad bleef van buiten en van binnen zeer herkenbaar, tot september 2008.

COR UNUM ET ANIMA UNA In 1884 richtten enkele jonge geestelijken de vereniging Cor Unum et Anima Una op, één hart en één ziel, naar Handelingen 4:32: ‘En de menigte van

degenen, die geloofden, was één hart en één ziel’ (Statenvertaling). Eén van hun doelen is het doen verschijnen van een maandblad met berichten over ‘hetgeen er belangrijk voorkomt op kerkelijk gebied en onze beschouwingen erbij, voor de leden van de kerkgemeenschap, maar ook voor anderen’.

De eerste nummers verschijnen onder de redactie van J.J. van Thiel en J. van Santen. Tot 2005 worden er steeds een of twee namen van redacteurs vermeld; daarna vaak alleen de eindredacteur of een redactieadres, maar trouwe oud-katholieken weten vast wel welke pastoor er op het bewuste adres woont. Er wordt met dankbaarheid gesproken over de velen die meewerken aan het blad, maar onder de artikelen zien we geen namen staan, een enkele keer initialen en pas in 1979 komt de redactie (weer) uit de kast. Daar maken inmiddels ook leken deel van uit. Ook de namen van de schrijvers van artikelen worden sinds die tijd vermeld.

Het blad krijgt de naam ‘*De Oud-Katholiek*’. Liever zou de redactie voor ‘De Katholiek’ gekozen hebben, want ze wil niets anders zijn dan katholiek, maar de toevoeging ‘oud’ is noodzakelijk om verwarring en misverstand te voorkomen. Toch is ze ook zinvol, want ze wijst

op een kerk ‘die niet slechts nú bestaat, maar wier bestaan dagtekent van Christus’ tijd, in tegenstelling tot de term Rooms- of Nieuw-Katholiek, die al wat van Rome als nieuwigheden komt onvoorwaardelijk accepteert.’

Blijkbaar valt het blad in de smaak. Aan het begin van de tweede jaargang wordt gezegd dat de lezers nu hebben kunnen kennismaken met *De Oud-Katholiek*, die niet alleen door oud-katholieken, maar ook door andersdenkenden gelezen wordt. De redactie heeft blijken van instemming ontvangen. De lezersgroep vertoont grote verscheidenheid.

VERENIGING OUD-KATHOLIEKE PERS Vanaf de tiende jaargang staat de naam ‘Cor Unum et Anima Una’ in het hoofd van het blad. Dat duurt tot 1921, jaargang 36. In het laatste nummer van die jaargang wordt meegedeeld dat Cor Unum et Anima Una afscheid neemt van haar lezers: een jeugdiger lichaam, in de gedaante van de Vereniging Oud-Katholieke Pers, zal het overnemen. Het wordt niet duidelijk waarom Cor Unum zich terugtrekt. Wel wordt er een toelichting gegeven over de bedoeling van het blad onder de nieuwe uitgever: een eigen geluid geven, de hand uitsteken naar christenen die zich nimmer naar links (protestant) of naar rechts (katholiek, bedoeld is rooms-katholiek) bewegen, het

aanbrengen van godsdienstige kennis en het bevorderen van stichting Het blad wil uit het verleden edele mannen en vrouwen naar voren brengen als voorbeelden en vooral vertellen van de heren van Port Royal en hun geestverwanten, en vraagstukken van onze kerk bespreken. Het blad is vrij van bisschoppelijke censuur.

INHOUD Liturgie, kerkgeschiedenis en leer krijgen veel aandacht in het blad. Vrijwel ieder nummer begint met een Bijbelbespreking of een meditatie. Er wordt verslag uitgebracht van gebeurtenissen in de eigen kerk, zoals de synode en de congressen, en in het leven van geestelijken: wijdingen, jubilea enzovoort. Ook is er discussie over controversiële onderwerpen, zoals de invoering van de volkstaal in de liturgie en de opheffing van het celibaat. De redactie hecht er wel aan dat de toon in deze discussies hoffelijk blijft. Vanaf het begin toont *De Oud-Katholiek* ook veel belangstelling voor wat er leeft en gebeurt in andere kerken. Allereerst de andere oud-katholieke kerken, die horen bij de in 1889 gesloten Unie van Utrecht, de Duitse, Zwitserse en Tsjechische kerk; verder de Anglicaanse Kerk, de orthodoxe kerken en de Rooms-Katholieke Kerk. Uit deze artikelen blijkt vanaf het begin een sterke oecumenisch gezindheid.

De berichten over de Rooms-Katholieke Kerk zijn niet heel positief: vaak is er sprake van kritiek op de leer en de handelingen van deze kerk in heden en verleden. De redactie verklaart hierover het volgende: ‘Om mogelijk enig misverstand weg te nemen een enkel woord over onze verhouding tot dwalingen en bijgeloof in de katholieke (bedoeld wordt: rooms-katholieke) kerk, die wij ons geroepen voelen aan de kaak te stellen. Niemand wane toch dat wij er enig welbehagen in zouden vinden om die schande te ontbloten of dat we hen die ze in hun onkunde of verblinding veroorzaakten aan bespottung of verachting zouden willen prijsgeven. Daarvoor zijn we teveel aan de katholieke kerk gehecht. Wel willen we aan herstel meewerken. Van de hand van de tegenpartij heeft de strijd zich tot verdachtmaking en beschimping bepaald. Wij zijn daartegenover bereid tot een ruitelijke uitwisseling van onze gevoelens en tot verdediging van ons standpunt.’

In het laatste deel van het blad staan veelal korte stukjes die informatie bevatten over allerlei onderwerpen, min of meer vaste rubrieken waarvan de namen soms wisselen: kerk dichtbij, berichten uit de parochies, kerken uit de Unie, kerk veraf, lezersbrieven, leestafel. De nieuwjaarswensen die oud-katholieken in het

januarinummet met elkaar uitwisselen, vormen een heel bijzonder rubriek, net als het overzicht, bladzijden lang, van oud-katholieke kerkdiensten in alle parochies rondom Pasen en Kerstmis. Verder wordt in de Vastentijd natuurlijk ieder jaar de Bisschoppelijke Brief voor de Vastentijd geplaatst.

CRISIS EN OORLOGEN De kerk is niet van de wereld, maar wel in de wereld. We krijgen te maken met een crisis en twee oorlogen. Van de crisis en de Eerste Wereldoorlog heb ik in de bladen weinig terug kunnen vinden, maar zoals gezegd: je kunt niet in een paar weken 137 jaargangen grondig bestuderen. In de jaren dertig wordt er geschreven over werk-kampen voor werkloze oud-katholieken en aan het begin van de Eerste Wereldoorlog wordt de lezers geadviseerd neutraal te blijven, want alleen zo kan men vrede bevorderen. Eind jaren dertig en begin 1940 worden er veel toespelingen gemaakt op de zware tijden die we beleven. In het nummer van 4 mei 1940 worden de lezers gemaand tot ‘eerlijk zien en kalm blijven’ (Mattheus 24:6). In het Pinksternummer van 11 mei wordt ook het Joodse Pinksterfeest besproken. In het nummer van 25 mei wordt op veler verzoek bericht over het lot van de oud-katholieke kerkgebouwen.

2007

2010

2014

2016

2017

H.J.W. Verhey, die van 1941 tot 1976 in diverse functies meegewerkt heeft aan *De Oud-Katholiek*, vertelt in een interview in 1976 over de oorlogsjaren: ‘Van Hardewijk was in de oorlog als hoofdredacteur van *De Oud-Katholiek* tegenover de Duitsers verantwoordelijk voor de hele inhoud. Af en toe greep hij in. Het toezicht werd steeds scherper. Van het verenigingsleven mochten geen verslagen gepubliceerd worden. Daarom werd er nogal wat geschreven dat anders zo gauw niet in aanmerking gekomen zou zijn, o.a. een heel lange reeks “Kerk en Gezin”.’

NA DE OORLOG Vlak na de oorlog verschijnt *De Oud-Katholiek* niet op de vastgestelde datum. Op 21 juli 1945 wordt in de mededelingen van het episcopaat bekend gemaakt dat ‘onze wekelijkse verkwikking’ helaas nog niet kan verschijnen. Een oorzaak wordt niet genoemd. Het volgende nummer komt 25 augustus 1945 uit.

De eerste tien jaar na de oorlog wordt er veel geschreven over de wederopbouw van het kerkelijk werk, waarbij uitgebreid aandacht geschonken wordt aan herstelwerkzaamheden en aan de bouw van nieuwe kerken ter vervanging van verwoeste gebouwen. In 1955 wordt een heel nummer aan de bevrijding gewijd.

Port Royal verschijnt weer in de kolommen en er is ook weer veel aandacht voor de oecumene, in het bijzonder voor de Anglicaanse Kerk, de Rooms-Katholieke Kerk en de Onafhankelijke Kerk van de Filipijnen. Mede dankzij de inzet van de Oud-Katholieke Kerk verbetert de relatie met de Rooms-Katholieke Kerk, maar deze lijkt toch vaak op de processie van Echternach.

NIEUWE THEMA'S Onder invloed van algemene ontwikkelingen in de tijd komen er geleidelijk aan nieuwe onderwerpen aan de orde, die aanleiding geven tot discussie, zoals homoseksualiteit, echtscheiding en abortus. Het onderwerp van de toelating van vrouwen tot de ambten doet, aanvankelijk ongemerkt, zijn intrede in de kolommen: in een klein, onopvallende berichtje uit 1960 wordt melding gemaakt van de toelating van vrouwen tot de ambten in de Zweedse kerk. Dit onderwerp en de positie van vrouwen in het algemeen leveren veel stof op voor *De Oud-Katholiek* in de jaren zeventig, tachtig en negentig.

Een ander onderwerp waaraan in de jaren negentig veel aandacht geschonken wordt, is het honderdjarig jubileum van de Unie van Utrecht. Er verschijnen artikelen over de viering en over de betekenis van de Unie in onze tijd, en een

serie van negen delen over de geschiedenis van de Unie van Utrecht.

In de jaren negentig verschijnt nog een aantal series, waarvan sommige doorlopen tot na het jaar 2000: de bespreking van de parochie- en prioriteitenbrochures, die het identiteitsberaad heeft opgeleverd; een lange serie over de liturgie en een serie over joden en christenen. Daarnaast nog steeds achterin korte berichten. De rubriek nieuwjaarswensen verschijnt voor het laatst in 1985.

Geleidelijk aan krijgt het blad een modernere uitstraling met grotere koppen, een duidelijker indeling, tussenkopjes, soms zelfs een lead. De redactie verhuist van de voorkant naar de achterkant, als onderdeel van de colofon. En vanaf maart 2000 wordt de saaie, zwarte druk opgefleurd door rode accenten. Wel verschijnen er nog steeds lange artikelen, waarin diep op bepaalde gebeurtenissen of onderwerpen wordt ingegaan.

DE VERANDERING Trouwe lezers zijn, als ze in september 2008 het nieuwe nummer van *De Oud-Katholiek* uit de bus halen, verbaasd, mogelijk geschokt: het blad ziet er onherkenbaar uit. Een ander formaat, veel meer kleur, glimmend papier, veel afbeeldingen. Een glossy! Ook de

inhoud is veranderd. Vertrouwde rubrieken en onderwerpen zijn verdwenen en vrijwel alle artikelen gaan over één onderwerp: het thema van het blad. Is dit nog wel onze oude, vertrouwde *Oud-Katholiek*?

Als je een aantal bladen doorleest, merk je wel dat de ‘oud-katholieke’ onderwerpen nog steeds aan de orde komen. Wel verschillen de accenten. Het blad geeft minder kerkgeschiedenis, minder liturgie, minder theologie, minder Port Royal, minder nieuws uit de parochies; het heeft minder aandacht voor de relatie met andere kerken, voor het gebeuren in de eigen kerk, zoals de synode, voor het wel en wee van geestelijken. Het biedt ook meer. Meer aandacht voor praktisch christendom, meer aandacht voor wat andere kerken in dat verband doen, meer het gewone leven, meer eigentijdse problemen. Het zijn accentverschillen. Maar de kern is niet veranderd. Net zoals de redactie van 1886 kan de redactie van de nieuwe *Oud-Katholiek* melden dat het blad gewaardeerd wordt en ook door andersdenkenden gelezen wordt. En ook zij dankt de vele medewerkers van buiten de redactie.

HOE VERDER? Opnieuw een schok. In het juninummer lezen we dat de huidige –

138° jaargang – de laatste in gedrukte vorm zal zijn.

Er komt enig protest. Op verzoek van zes parochies wordt het punt ‘*De Oud-Katholiek*’ op de agenda van de Synode van 19 november geplaatst. De indieners van het verzoek leggen de synode een motie voor met de volgende inhoud: ‘Het tijdschrift *De Oud-Katholiek* blijft als gedrukt kwartaalblad voor de huidige doelgroep vanaf 2023 voorlopig beschikbaar’. De argumenten van de initiatiefnemers worden welwillend angehooord en beantwoord met een gloedvol betoog van een lid van het Collegiaal Bestuur, waaruit blijkt dat het besluit vaststaat. Daarna zien de opstellers van de motie ervan af de motie in stemming te brengen.

Wat tot nu toe te lezen en te zien was in een gedrukt blad, is vanaf 2023 te lezen, te bekijken en te horen op de website, in de nieuwsbrief en op diverse sociale media. Als de oprichters van het blad in 1884 die mogelijkheid hadden kunnen voorzien, zouden ze verwacht hebben dat *De Oud-Katholiek* ook in digitale vorm zichzelf zou blijven: degelijk, betrouwbaar, gehecht aan het verleden, fier, en met open oog voor de toekomst, verbinding zoekend en bezielend door het geloof. En dan heeft *De Oud-Katholiek* ook in digitale vorm toekomst. ●

2020

2021

De verandering voorbij

Kerk over honderd jaar

Tijden en omstandigheden veranderen, stelt Dick Schoon, maar het geheim van Gods naam blijft. De bisschop van Haarlem ziet de toekomst van de kerk optimistisch in. Ook over honderd jaar zal er een kerk zijn waar wordt gelezen, gebeden en gevierd.

DICK SCHOON

Na meer dan een eeuw zal *De Oud-Katholiek* niet meer op papier verschijnen, maar verdergaan in de digitale vorm van website en nieuwsbrief. Het is een verandering die traditioneel ingestelde en historisch gevoelige oud-katholieken zoals ondergetekende met weemoed vervult. Die weemoed is niet goed te scheiden van de weemoed om andere vormen van verandering of afscheid die elke mens bij het vorderen van de leeftijd onvermijdelijk meemaakt. Ik heb altijd bewondering gehad voor mensen die de kunst verstaan om op veranderingen te reageren met zoiets als: 'Grappig, zeg!' Of, om bij een Bijbels voorbeeld te blijven, met Johannes de Doper te zeggen: 'Hij moet groeien, ik moet afnemen.' Zo heb ik mensen in de beperktheid van een ziekte of een verpleeghuis groot zien worden in hun concentratie op wat belangrijk werd: een klein gebaar, een lichtval, een moment met de waarde van een eeuwigheid. Zo bekijk ik dan ook in eerste instantie de overgang van de papieren naar de digitale manier van communiceren: het is blijkbaar nodig. Dus gaan we ervoor en zien met vertrouwen tegemoet wat het voor kansen en nieuwe uitdagingen met zich meebrengt.

TERUGBLIK Deze verandering in de manier van communiceren nodigt uit om over de verandering van de kerk als geheel na te denken. Hoe ziet de kerk er over pakweg honderd jaar uit? Het ligt voor de hand om dan naar de afgelo-

pen honderd jaar te kijken en een vergelijking te maken. Honderd jaar terug maakte men kennis met een synode waarin leken formeel mede-zeggenschap kregen in het bestuur van de kerk. Het verplichte priestercelebaat was net opgeheven en de oecumenische gesprekken met anglicanen en orthodoxen boden zicht op een internationale kerkelijke gemeenschap. Met de groei van de bevolking van Nederland groeide ook het ledenaantal van onze kerk, maar écht groot werden we nooit. En met de ontkerkelijking van na de Tweede Wereldoorlog krompen ook wij, misschien wat minder dan de grote kerken, maar dan nog altijd toch wel substantieel. Hoe gaat dat verder?

GELOOF OVERBODIG? De echt grote verandering in de afgelopen eeuw lijkt mij de ongekende welvaart die ons in die tijd ten deel is gevallen. Ik formuleer dat bewust passief, omdat bijvoorbeeld het Groningse gas er al wel heel lang was, maar dat dit gas pas sinds de hele wereld afhankelijk werd van fossiele brandstof, een rijkdom opleverde die onze welvaart mede mogelijk maakte. Daarnaast had al langer geleden de overheid maatschappelijke en sociale taken in gezondheidszorg, onderwijs en armenzorg op zich genomen, die voorheen door kerken werden uitgeoefend. Kerken zijn zodoende instanties geworden waar vooral over geestelijke en ethische kwesties wordt nagedacht en die uit

naastenliefde inspringen waar de overheid het laat afweten. Kerklidmaatschap is niet meer noodzakelijk voor je levensonderhoud. Geloof is een individuele keuze geworden, die je ook heel goed *niet* kunt maken om toch een aange-naam rijk leven te hebben. Het leven is met dit alles voor de meeste mensen die zich individu-eel kunnen redden hier op aarde al zo rijk en goed, dat de noodzaak aan een hiernamaals niet meer gevoeld wordt. De hel werd afge-schaft en God gereduceerd tot een roze wolk.

GELOOF ALS PERSOONLIJKE KEUZE Deze be-schrijving is vast eenzijdig en bevooroordeeld. Maar bij mijn denken over de toekomst van de kerk kan ik niet anders dan uitgaan van de hui-dige situatie waarin zij zich bevindt en zoals ik die ervaar en interpreteer. Kort gezegd komt dat neer op een minderheidspositie in een se-culiere wereld. Verschillende theologen hebben daar al vele behartenswaardige dingen over geschreven die ik herken voor onze eigen situa-tie. Onze kerk is – althans sinds de Middeleeu-wen – nooit groot of machtig geweest en heeft wat dat betreft dus ook niet te kampen met de krimpproblemen zoals grotere kerken in ons land. We zouden daardoor kunnen denken dat we altijd op de oude voet kunnen doorgaan, maar ik denk dat we onszelf daarmee voor de gek houden. Ook als wij niet dezelfde proble-men hebben als de grotere kerken, hebben wij wél te maken met de aanleiding tot die krimp. Die ligt voor mij in de wezenlijke uitdaging aan kerk en geloof op zich: de toekomst van christelijk geloof in de moderne wereld. Van die moderne wereld kun je ons land als een vooruitgeschoven post zien. Die wordt geken-merkt door welvaart en vroeg of laat zal die worden opgeëist door andere delen van de wereld waar mensen het minder hebben en slachtoffer zijn van onze rijkdom. Maar tegelijk is ons land ook al eeuwen voorloper in de religieuze veelkleurigheid waarin geen kerk of religie ooit helemaal samenviel met de over-

heid en de religieuze geloofsovertuiging zó vrij is dat je, zoals al gezegd, ook zonder kunt. In een situatie van bevraagde welvaart en met deze godsdienstige vrijheid zou ik de uitda-ging voor de toekomst van het christelijk geloof en daarmee van de kerk in ons land willen omschrijven als: wat betekent de opstanding van Jezus de Christus in de wereld waarin ik leef en hoe geef ik daar in gemeenschap met anderen gestalte aan?

HET GEHEIM BLIJFT Elk antwoord dat alleen met weemoed naar het verleden wijst, is misschien aangenaam mooi, maar helpt niet echt verder. Lange tijd is de geschiedenis van de kerken bestudeerd om daarmee de eigen positie te verdedigen. Nu de bedreiging voor

Je hoeft geen lid van de kerk meer te zijn om te voorzien in je levensonderhoud

alle kerken in de kern zo’n beetje dezelfde is, is het interessanter om in de geschiedenis naar aanknopingspunten te zoeken en te zien hoe men het geloof in totaal andere omstandig-heden gestalte gaf en toch hetzelfde geloof beleefde. Wat is dan het wezenlijke bij alle wisseling van de tijden? Ik zei ooit in een inter-view dat dat wezenlijke voor mij in het geheim van de Godsnaam lag: JHWH, uitgesproken als Adonai, Eeuwige of Heer, niet te vatten in woorden of beelden, maar kenbaar in de daden waarmee Hij zijn volk Israël bevrijdt en zodoende zijn verbond door de tijden heen gestalte geeft. Deze onuitsprekelijke naam is boven alle namen verheven en valt met geen enkele bestaande of zelfs denkbare werkelijkheid samen. Van deze naam zegt Paulus dat hij tot glorie van God de Vader aan Jezus is gegeven, zoals wij ook dankzeggend bidden in het eucharistische gebed. Zoals Jezus niet

Christenen werken aan de wereld die komen gaat

boog voor de religieuze en politieke machten van zijn tijd, maar in trouw aan zijn hemelse Vader de dood aanvaardde, zo buigen chris-tenen in onze tijd die Hem volgen niet voor de machthebbers van hun tijd, of dat nu de economische ordening van de wereld is of de radeloosheid ten aanzien van de vraagstuk-ken van oorlogsdreiging, vluchtelingenstromen of de klimaatverandering. Christenen kijken voorbij alle verandering naar de voltooiing van Gods schepping. Niet uit weemoed om de oude dingen die voorbijgaan, maar vanuit de altijd nieuwe toekomst van JHWH werken wij aan de wereld die komen gaat. Pascal schreef lang geleden al, dat ook als het eeuwige leven waarop christenen hopen niet zou bestaan, ze dan toch in ieder geval een opgewekt en goed leven hadden geleid, in tegenstelling tot wie die hoop niet hebben. Of om met Petrus te spreken: ‘Tot wie zouden wij anders gaan? U hebt woorden van eeuwig leven.’

HET VERHAAL GAAT VERDER Hoe de kerk er over honderd jaar uitziet? Misschien is ze uitgeweken naar hoger gelegen gebieden en is Amersfoort het nieuwe Zandvoort, maar dan zonder circuit. Misschien hebben we moe-ten achterlaten wat we nu allemaal aan zo kostbaar bezit en erfgoed met ons meedra-gen. Maar datgene waar het om gaat, gaat volgens mij door: de Schrift wordt gelezen, Gods grote daden worden verteld, en de heilige maaltijd wordt gevierd. Dat gebeurt dan in andere omstandigheden, waarvan wij ons nu geen voorstelling kunnen maken, maar de strekking blijft hetzelfde: dienstbaar aan JHWH en geen andere god, en aan de naaste die is zoals ik ben. ●

Schat Zoeken: een nieuwe kindermethode

‘Zonder kinderen is de kerk leeg’

Eva Meeusen-Henniger en Gesineke Veerman ontwikkelden een nieuwe me-thode voor de kinderkerk: *Schat Zoeken*. Veertien basisthema’s, die je helpen om de schatten uit de Bijbel zelf te ontdek-ken. Het is een radicaal andere aanpak dan de traditionele kindermethoden, maar hoognodig volgens Eva en Gesi-neke: ‘God lijkt soms los te staan van je dagelijkse leven en de grote problemen van onze tijd. Hoe kun je die twee weer dichter bij elkaar brengen?’

IRIS HEIJNEN

Eva en Gesineke. De een van huis uit rooms-katholiek, de ander protestants. Maar ze vinden elkaar in de Oud-Katholieke Kerk. In de witgeschilderde parochiekerk van Leiden, die van buiten uiterlijke kenmerken van de Duitse bouwstijl vertoont, geven beide auteurs kinderkerk. Dat doen ze allebei al decennia-lang. In de jaren negentig verzorgde Gesineke de kindernevendienst in de Protestantse Ge-meente, waar in die periode elke week wel veertig kinderen aanwezig waren. De Oud-Katholieke Kerk is daarentegen altijd al een zeer kleine gemeenschap geweest. Ze weten er dus goed hoe je met weinig mensen een vitale kerk kunt vormen – iets waar veel protestantse kerken nu voor het eerst hun weg in proberen

te vinden. Eva: ‘In onze parochie kent iedereen kent elkaar. De mensen hier zijn heel trouw en allemaal betrokken. Er zijn ongeveer vijf gezinnen die regelmatig komen. Dat klinkt als heel weinig, maar de kinderen vormen onge-veer een kwart van het aantal kerkgangers in een dienst. Oud en jong zijn sterk op elkaar betrokken. Het gaat echt om samen kerk zijn, met verschillende generaties in één dienst, in één gebouw, en met één liturgie.’

EEN ANDERE AANPAK Eva en Gesineke besloten vier jaar geleden het roer om te gooien. Eva: ‘Ik geef nu ongeveer zestien jaar kinderkerk. De eerste twaalf jaar deden we dat volgens het officiële, oecumenische

Gesineke Veerman (links) en Eva Meeusen-Henniger ontwikkelden een methode die aansluit op de belevingswereld van kinderen.

leesrooster. Dan maakten we een knutselwerkje en als er tijd over was praatten we over wat het verband was tussen het Bijbelverhaal en je eigen leven. Dat moest anders, want wij zagen dat deze manier niet meer aansloot op de belevingswereld van de kinderen. Ouders en kinderen gaan niet meer regelmatig naar de kerk, en thuis zijn ouders niet meer gewend om zelf zo actief met de Bijbel bezig te zijn. Ouders vinden het lastig om met hun kinderen het gesprek aan te gaan over geloven en God. Het geloof lijkt iets te zijn wat losstaat van je dagelijkse leven, terwijl het er juist onlosmakelijk mee verbonden is. Wat het voor jou

persoonlijk kan betekenen, daar gaan we op in met de methode *Schat Zoeken*.’

Waarom gekozen voor de naam *Schat Zoeken*? Eva: ‘De Bijbel zien wij als een boek dat rijk is aan schatten, maar je moet eerst leren hoe je de schatten op kunt graven, of waar de sleutel van de schatkist ligt. De basisthema’s die wij kozen kunnen het begin van een levenslange zoektocht vormen, waarin je steeds iets vindt, maar ook altijd blijft zoeken. In de keuze van de thema’s zijn de levensvragen en behoeften van mensen in onze tijd als uitgangspunt genomen. Zo kan het gaan over onze omgang met

de schepping, onze aarde. Wat heeft klimaatverandering met jou te maken? Maar je vindt in de Bijbel ook inspiratie voor zaken die dichterbij de belevingswereld van kinderen staan, zoals pesten, prestatiedruk, vrienden maken en houden van jezelf. De thema’s zorgen ervoor dat kinderen de Bijbelverhalen weer ergens aan vast kunnen knopen. Want als dat niet lukt, verliezen ze hun interesse en slaat het nergens op om je ermee bezig te houden.’

LEVENSparels De methode *Schat Zoeken* komt niet helemaal uit de lucht vallen. Het is gebaseerd op een concept dat al bestaat.

Gesineke: ‘Ik heb in 2008 meegewerkt aan de thematische methode *Way to Go* (van JOP, Jongerenorganisatie Protestantse Kerk Nederland). Deze methode voor tienerwerk is geïnspireerd op de Levensparels van de Zweedse bisschop Martin Lönnebo. Zijn gemeenteleden waren geïnteresseerd in boeddha, mindfulness, holisme en meditatie. Ze zagen dat wél als een inspiratiebron, maar de kerkdienst niet. De bisschop vroeg zich af waarom en ontdekte dat ‘New Age’ eigenlijk heel materialistisch is. Zo heb je Boeddhabeeldjes, geurstokjes, ontspanning voor in bad, dat soort dingen. Daarom creëerde hij zelf een armband met ‘parels’ die allemaal ergens voor stonden. Zoals de Gods- parel, de nachtparel, stilteparel. Dat doen wij ook in *Schat Zoeken*. Kinderen verzamelen hun wijsheden, hun schatten, in de vorm van kralen, die ze in een kistje kunnen bewaren.’

WONDERVERHALEN Gesineke: ‘Voordat we met deze methode begonnen, kregen we van kinderen veel vragen over de feitelijkheid van de Bijbelverhalen: “Kan dat nou echt?” Door *Schat Zoeken* vragen ze dat niet meer. Bijbelverhalen worden uitgelegd aan de hand van de betekenis, niet van wat er letterlijk is gebeurd. Want als je dat laatste doet wordt het een soort toververhaal. Mijn zoon zit op een openbare school, en het verbaast me hoe makkelijk hij zich daar staande houdt. Als een vriendje zegt: ‘Maar dat is allemaal helemaal niet waar, God bestaat niet’, dan zegt hij: ‘Ja, maar daar gaat het ook niet om.’ En daarna wordt er vrolijk verder gespeeld. Op zijn leeftijd was ik zelf lang niet zo overtuigd van mijn identiteit. *Schat Zoeken* bevat ook teksten voor de ouders en begeleiders van de kinderen, om hun de nodige verdieping te bieden en samen met de kinderen te leren. Laatst maakten we in de kinderkerk een lijstje met wonderverhalen. De kinderen wisten verrassend veel verhalen op te noemen. Hoe dat kon? De ouders hadden samen met hun kinderen de Bijbel gelezen!’

Schat Zoeken

Schat Zoeken is bedoeld voor iedereen die in de kerk of thuis op een verdiepende manier bezig wil zijn met de basisthema’s van de Bijbel, en meer wil weten over de manier waarop aan deze thema’s vorm wordt gegeven in de kerk. Centraal staat het toepassen van Bijbelse wijsheden in het leven van iedere dag. Het sluit nauw aan bij de belevingswereld van kinderen in het ‘hier en nu’, en er is veel aandacht voor actuele thema’s als klimaatverandering, omgaan met stress en conflicten, gelukkig zijn en opnieuw beginnen. Al deze thema’s zijn ontwikkeld en uitgetest in de praktijk. De auteurs zijn veel dank verschuldigd aan de pastores Erna Peijnenburg en Wietse van der Velde, die aan de methode hebben meegewerkt. De methode *Schat Zoeken* komt uit in verschillende afleveringen, die afgestemd zijn op het kerkelijk jaar. De eerste drie thema’s (God, Stilte en Ik) zijn in september 2022, via het Bisschoppelijk Bureau, beschikbaar gesteld aan alle pastores van de Oud-Katholieke Kerk. Inmiddels zijn deze drie thema’s ook verkrijgbaar via de websites BraveNewWorld en in de boekhandel. In januari 2023 komt er een volgende reeks thema’s uit.

Voor de verandering draait het om vrouwen

Over beschuit, priester Elisabet en voorzanger Maria

Beschuit met blauwe óf roze muisjes. Marco Derks heeft weinig op met klassieke genderaanduidingen en rolpatronen. De geboorteverhalen in de Bijbel, die moet je eens lezen.

MARCO DERKS

Onlangs trakteerde een jong stel in onze parochie na afloop van de eucharistieviering. Ze verwachten een kind en boden daarom cake met muisjes aan. Ik feliciteerde hen en constateerde enigszins opgelucht dat de cake versierd was met witte, blauwe én roze muisjes. Een jaar of tien geleden heb ik namelijk besloten geen beschuit (of cake) met alleen roze en witte muisjes dan wel alleen blauwe en witte muisjes te eten. De komst van nieuw leven vier ik graag mee, maar dan zonder aandacht voor het (vermeende) geslacht van het kind.

Als ik me weer eens erger aan de *gender reveal party* van een of ander *celebrity couple* of aan het uiterst beperkte aanbod aan geboortekaartjes zonder genderstereotypen, dan duik ik maar weer in die paar bijzondere geboorteverhalen in de Bijbel. Natuurlijk bots ik in de Bijbel soms ook op patriarchale patronen, maar cruciale geboorteaankondigingen zijn heel wat minder voorspelbaar en standaard dan die moderne jongen-of-meisje-onthullingsfeestjes. En kom, het is bijna Kerst, dus ik neem u een keertje mee. Zo is er het geboorteverhaal van Johannes de Doper, dat alleen door Lucas wordt verteld. De

evangelisten Marcus en Mattheüs besteden geen aandacht aan zijn geboorte, zijn ouders of zijn jeugd: Johannes verschijnt daar uit het niets op het toneel met zijn oproep en doop tot bekering. Waarom eigenlijk? Misschien willen deze evangelisten daarmee uitdrukken dat Johannes zo radicaal anders was dan allerlei profeten vóór hem, zodat mensen kunnen hebben gedacht: Wie is die Johannes? Waar komt hij vandaan? De evangelist Lucas beschrijft de aankondiging, de geboorte en de besnijdenis van Johannes wel, maar vlecht daardoorheen de verhalen over de aankondiging, de geboorte en de besnijdenis van Jezus. Dat draagt bij aan de climax van de komst van Jezus in de wereld.

HET SPREKEN VAN ELISABET Bij de aankondiging van de geboorte van Johannes lezen we dat Elisabet onvruchtbaar is – iets waarvoor ze vermoedelijk veracht wordt – en dat zowel zij als Zacharias op leeftijd zijn (Luc. 1:7). Dat ze toch nog een kind zouden krijgen hadden ze niet verwacht. Als de engel Gabriël aan Zacharias verschijnt en vertelt dat zij een zoon zullen krijgen, gelooft Zacharias het niet. Daarom wordt hij gestraft met stomheid: hij zal de komende negen maanden niet kunnen spreken.

Negen maanden later wordt het kind geboren. Op de achtste dag willen ze het laten besnijden en een naam geven. Zacharias kan dan nog steeds niet spreken. Dus besluiten ‘ze’ hoe het kind moet heten, namelijk Zacharias, naar zijn vader. Die ‘ze’, dat zijn de ‘buren en verwanten’, de vrienden en familie: die maken wel even uit hoe het kind van

Zacharias en Elisabet moet heten. Zacharias kan dat inderdaad niet zeggen. Maar Elisabet wel! Is het misschien een idee om haar te vragen hoe het kind moet heten – het kind dat zij negen maanden in haar baarmoeder gedragen heeft en dat zij op de wereld heeft gebracht? Het lijkt niet in hen op te komen. Daarin verschilt hun cultuur helaas niet zoveel van die van ons. Hoe vaak voeren mannen het woord waar vrouwen evengoed het woord kunnen voeren of zelfs meer recht van spreken hebben?

Elisabet protesteert en zegt: ‘Nee, hij moet Johannes heten.’ Maar zij antwoorden: ‘Maar er is niemand in je familie die zo heet.’ So *what*? Het gaat hier niet om ‘de familie’, maar om wat God door dit kind gaat betekenen voor heel het volk. Misschien waren dat ook wel de gedachten van Elisabet op dat moment. Maar in plaats van te luisteren naar Elisabet, zoeken ze alsnog een manier om Zacharias te kunnen laten beslissen: ze geven hem een schrijftablet. Negen maanden heeft Zacharias niet kunnen spreken. Negen maanden heeft hij zijn publieke rol als priester niet kunnen vervullen. Negen maanden heeft hij niet tegen zijn vrouw kunnen zeggen wat ze doen moest. En nu, na negen maanden van zwijgen, reflecteren en bidden, heeft hij zich geopend voor het nieuwe dat God gaat doen. Nu heeft hij aangenomen wat de engel heeft gezegd en wat zijn vrouw Elisabet heeft herhaald: Johannes is zijn naam!

MARIA'S VOORZANG In de aankondiging van de geboorte van Jezus gaan de dingen net weer

anders. Allereerst verschijnt de engel hier aan de moeder in spe, aan Maria, niet aan haar verloofde Jozef. Een tweede verschil betreft hun wonderlijke zwangerschappen: Elisabet was (of leek) onvruchtbaar en was net als haar man Zacharias op leeftijd, maar toch werd ze zwanger; het wonder van de zwangerschap van de jonge maagd Maria is dat Jozef daarin geen rol zal spelen. Nog meer dan bij Elisabet wordt bij Maria de rol van de (toekomstige) echtgenoot gerelativeerd. Kort daarna reist Maria naar Juda om Elisabet op te zoeken. Die begroet Maria met de woorden: ‘De meest gezegende ben je van alle vrouwen, en gezegend is de vrucht van je schoot!’ Terwijl Zacharias vijf maanden daarvoor geen woord had kunnen uitbrengen toen hij het volk op het tempelplein moest zegenen, zo zegent Elisabet – als een priester in haar huis – Maria als drager van de Messias. Dan zingt Maria haar lofzang. Die lofzang nemen wij tijdens vespers en op Mariafeesten ook in de mond. Dan zijn ook wij Gods ‘minste dienaars’, hoe mannelijk we ook zijn of denken te zijn. Dan vieren we geen *gender reveal party* maar een *gender reversal party*: genderrollen worden omgedraaid en vooral gediversifieerd. Een grote verandering die God in Elisabet en Maria in gang heeft gezet. ●

Marco Derks is assisterend pastor van de parochie Gouda.

Hervormen en toch katholiek blijven

Belangrijke veranderingen in drie eeuwen Oud-Katholieke Kerk

Kan dat, als kerk veranderen en toch jezelf blijven? Wietse van der Velde, oud-docent kerkgeschiedenis aan het Seminarie, duikt in de geschiedenis van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland, en vindt drie hoopgevende voorbeelden.

WIETSE VAN DER VELDE

De vrouw in het ambt, het gebruik van het Nederlands in de liturgie, en een identiteit los van Rome. Het zijn drie voorbeelden van belangrijke veranderingen in de geschiedenis van wat nu de Oud-Katholieke Kerk van Nederland is. Niet iedereen was er steeds meteen voor te porren, maar door een cultuur van overleg kwam men er altijd weer uit.

JEZELF UITVINDEN Kun je jezelf als Oud-Bisschoppelijke Cleresie opnieuw uitvinden? Dat was het probleem na de invoering in Nederland van de roomse hiërarchie, in 1853. Het verhaal is bekend: in 1723 ontstond met de keuze van Cornelis Steenoven tot aartsbisschop van Utrecht een schisma met Rome. Toch bleef de Cleresie zich zien als deel van de Rooms-Katholieke Kerk. Een haast eindeloze reeks van boeken, brieven aan de paus en pamfletten moest het goede recht van de Cleresie bewijzen. Ook via diverse vredespogingen op hoog niveau probeerde zij hereniging te bereiken. Maar in 1853 stelde de paus een bisschoppelijk bestuur in voor Nederland, en dat sloeg de hoop op hereniging de bodem in. Wat nu? Een gematigd vernieuwingsgezinde groep zocht het in een eigen spiritualiteit, geworteld in de Moderne Devotie en het christelijk humanisme van mensen als Erasmus. Een andere groep hield weer vast aan contacten met de laatste groepjes georganiseerde 'jansenisten' in Frankrijk. Ook ontstond er onenigheid over het beheer van het seminarie en de manier waarop een bisschop van Haarlem diende te worden gekozen. Het leidde tot ernstige, verlamme interne spanningen. Dat spanningen duurden tot na 1870. De oud-katholieke beweging in landen als Duitsland en Zwitserland, ontstaan als reactie op het eerste Vaticaanse Concilie in dat jaar, met zijn pausdogma's, bracht naast nieuwe contacten ook inzichten, die aarzelend terrein wonen. Hervormen en toch katholiek blijven, het bleek te kunnen. Het resulteerde onder andere in

Toen ik in 1984 tot priester werd gewijd, waren vrouwen nog niet toegelaten tot dit ambt.

1885 tot de oprichting van 'De Oud-Katholiek', en al snel daarna die van het Oud-Katholiek Ondersteuningsfonds (OKOF). In het OKOF werkten geestelijken en leken samen om de kerk te vernieuwen en nieuw leven in te blazen. Aan het einde van de negentiende eeuw is het zover: de geboorte van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland.

NEDERLANDS IN DE LITURGIE Een tweede voorbeeld. Al vanaf de zeventiende eeuw waren Nederlandse vertalingen van de liturgische boeken ook bij leken in gebruik, en in de achttiende eeuw werden sacramenten als doop en huwelijkszegen in het Nederlands toegediend. Toch hield men voor mis en vespers nog aan het Latijn vast. Pogingen in 1866 om althans voor de vespers het Nederlands in te voeren liepen op niets uit: de traditie was sterk en 'Latijn' stond voor velen gelijk aan 'katholiek'. Dat veranderde toen de nieuwe oud-katholieke zusterkerken de 'moedertaal' in de liturgie invoerden. In 1894 namen ook in Nederland de geestelijken bijna unaniem een voorstel aan om het Nederlands in te voeren. Een eerste 'experimentele kerkdienst' in 1899 werd echter gevolgd door een langdurige impasse. De aartsbisschop trapte op de rem, en in sommige parochies protesteerden ook leken in woord en geschrift hevig tegen wat zij zagen als een breuk met de katholieke traditie. Pas vanaf 1907 kwam er weer schot in de zaak. In 1909 verscheen het Nederlandstalige vesperboek en in 1910 het misboek. Niet alle parochies en koren gingen meteen overstag. Een brochure van het OKOF, getiteld *Godsdienst-oefeningen in de Moedertaal* (1911), was nodig: het nieuwe misboek werd in de jaren twintig een kenmerk van de Oud-Katholieke Kerk. Maar nu trad de wet van de remmende voorsprong in werking: een zekere zelfvoldaanheid ontstond, die verdere vernieuwing voorlopig onmogelijk zou maken. Echte

vernieuwing zou pas weer komen met de invoering van de huidige kerkboeken, rond 1990.

VROUWEN IN HET AMBT Vrouwelijke priesters in de OKKN? Nu is dat vanzelfsprekend, maar toen ik in 1984 tot priester werd gewijd, leek zoiets niet mogelijk. Nog in 1976 had de Internationale Bisschoppenconferentie van de Unie van Utrecht verklaard dat zij op grond van de Bijbel en de traditie daartoe geen kans zag. Aanleiding was de beslissing in de anglicaanse zusterkerk van de VS om de ambten voor vrouwen te openen. In 1983 kwam er wel ruimte voor de wijding van vrouwen tot diaken, maar of die ruimte ook gold voor het hele drievoudig ambt was onduidelijk. Positieve uitspraken van de Internationale Oud-Katholieke Theologenconferentie en de diakenwijding van vrouwen in Duitsland en Zwitserland, brachten op aandringen van de Vrouwenbond de zaak in Nederland op de kerkelijke agenda. In 1990 sprak de synode zich uit voor de toelating van vrouwen tot het drievoudig ambt. Toen men in Duitsland in 1996 overging tot de wijding van vrouwen tot het priesterambt, leidde dat tot een crisis binnen de Unie van Utrecht. De Pools-Nationale Kerk in de VS stapte uit de Unie. In Nederland koos men echter voor de dialoog tussen voor- en tegenstanders van de wijding van vrouwen. De hoop was dat iedereen de beslissing, hoe die ook zou uitvallen, zou accepteren en met elkaar binnen de kerk verder zou willen gaan. In 1996 werd Grete Verhey-de Jager als eerste vrouw tot diaken gewijd. De synode adviseerde in 1998 met overgrote meerderheid de bisschoppen om het drievoudig ambt voor vrouwen open te stellen. Dit besluit kwam er, begeleid door een herderlijke brief 'Ambt in de branding'. In 1999 werd Grete Verhey tot priester gewijd, waarmee een langdurig en intensief proces tot een afronding was gekomen. Niet alleen kon bijna de gehele kerk zich in deze beslissing vinden, de wijding van vrouwen tot het ambt werd ook 'waarmerk' van de OKKN. Men was ervan overtuigd dat het kon: hervormingen en veranderingen invoeren en toch katholiek blijven. ●

‘Laten we verduurzamen hoe we met elkaar omgaan’

De rol van de kerk bij internationale crises

De wereld om ons heen verandert in een rap tempo. Iedereen kan de crises die ons verwarren wel opnoemen. Voor het eerst sinds decennia woedt oorlog in Europa, de democratie staat onder druk. Ondertussen warmt de aarde op en lukt het ons maar niet om dit een halt toe te roepen. Kan de kerk van betekenis zijn bij zulke grote maatschappelijke en internationale thema's? Janneke van der Veer ging te rade bij de voorzitter van de Unie van Utrecht, aartsbisschop Bernd Wallet. Wat zijn de belangrijkste kenteringen die hij ziet op internationaal vlak, en welke rol kan de kerk hierin spelen?

JANNEKE VAN DER VEER

‘De veranderingen waar we voor staan zijn gigantisch. Waar gaat het heen met ons continent, met de aarde? Ik merk in de wandelgangen veel onzekerheid.’ Aan het woord is Bernd Wallet, de aartsbisschop van Utrecht die ook voorzitter is van de Unie van Utrecht - de internationale gemeenschap van oud-katholieke kerken in Europa. Een derde van zijn werktijd reist Bernd in die hoedanigheid door Europa, waar hij internationale conferenties en congressen aandoet. Daar spreekt hij met de vertegenwoordigers van allerlei kerkgenootschappen. Die onzekerheid waarover Bernd spreekt wordt veroorzaakt door de klimaatcrisis en de oorlog, maar ook het kleiner worden van de kerken speelt een rol. Dit allemaal bij elkaar kost mensen veel energie. Bernd: ‘We zien uit naar Gods komst, maar vandaag weegt het zwaar’.

DIALOOG Van oudsher heeft de Oud-Katholieke Kerk steeds een groot belang gehecht aan verzoening tussen kerken en concrete inzet voor de oecumenische beweging. En hoe klein de Oud-Katholieke Kerk ook mag zijn, haar inzet op dit

Bernd Wallet op de Lambeth Conference, in gesprek met Humberto Maiztegue Gonçalves, bisschop in Porto Alegre (Brazilië, links op de foto) en David Hamid, assistend bisschop in Europa.

vlak is altijd groot geweest. Ook nu ziet Bernd een rol voor kerken bij de grote veranderingen waartoe we ons moeten verhouden. ‘Het helpt om de dialoog aan te gaan. We moeten luisteren naar jongeren, naar andere kerken. Naar mensen van vredesbewegingen, milieubewegingen en andere organisaties die zich inzetten voor gerechtigheid. Zo kunnen we elkaar inspireren om een weg te vinden.’

VIER THEMA'S Vier thema's springen er voor de aartsbisschop uit: de klimaatcrisis, de oorlog (en verzoening), seksualiteit en de rol van jongeren. Hoe verhoudt de kerk zich tot dergelijke grote, internationale thema's? Heeft ze misschien ook iets in te brengen wat deze grote veranderingen in een ander licht kan stellen? Ik vraag Bernd hieronder per thema waar hij precies op doelt en hoe hij deze veranderingen duidt vanuit oud-katholiek perspectief. Te beginnen bij het meest fundamentele thema volgens de aartsbisschop: de klimaatcrisis. ‘De klimaatcrisis staat niet op zichzelf en gaat ons allemaal raken,’ trapt hij af.

1. KLIMAATVERANDERING

Wij putten de aarde uit en dit bedreigt de gezondheid van de schepping. Ik vind dat heel zorgwekkend. Mensen uit veelal arme landen worden door de uitstoot van rijke landen gedwongen om hun thuis te verlaten. Dit is onrechtvaardig. De grote volksverhuizingen die hiervan het gevolg zijn doen een beroep op de gastvrijheid van rijke landen. Maar kunnen rijke landen dit opbrengen? De vrede is in het geding. Er zijn vele crises, maar alles is gerelateerd aan het klimaat. Op de vergadering van Wereldraad van Kerken (31 aug-8 sept 2022, red.) is dit ook zo benoemd, ook door jongeren. We zijn als kerken geroepen een ander ethos te ontwikkelen. Voor veel mensen in de kerk is klimaat iets geweest van een “milieuding”. Een goed ding wat je moet doen naast andere goede dingen die je moet doen. Ik vind dit geen recht doen aan de

‘We zien uit naar Gods komst, maar vandaag weegt het zwaar’

opdracht die we hebben meegekregen. Als je de bronnen erop naslaat, staat het klimaat juist in het hart van het verhaal. Wij hebben vaak gedacht dat het allemaal draait om ons. Dat de hele schepping ons, als ‘kroon op de schepping’, ten dienste staat. Maar als je Genesis zorgvuldig leest, ontdek je dat onze plek binnen die tuin anders is: wij komen als allerlaatste. Niet als kroon op de schepping, maar dienstbaar aan haar. Denk maar aan de processie zondag in de kerk. Voorop gaat het licht, aan het eind komt de mens, de priester, die door God is aangesteld om voor te gaan. De rest zingt de lofzang al (zeeën, bergen, schepping); wij mensen zijn aangesteld om dat alles te coördineren, zodat het tot z’n recht komt. We mogen dus alles een naam geven, categoriseren, maar niet uitputten.

In de kerk hebben we alles in huis om in deze thematiek voorop te lopen. Bij ons hangen de grote thema’s van vrede, gerechtigheid en zorg voor de schepping altijd al met elkaar samen. We zouden als kerken hier veel meer mee kunnen doen. Laten we verduurzamen hoe we met elkaar omgaan. Luisteren naar mensen die lijden aan de crisis zonder er zelf veel aan bijgedragen te hebben. We zijn geroepen om deze planeet een bloeiende tuin van vrede en recht te laten zijn.’

2. OORLOG EN VERZOENING

‘Als een groot machtig en agressief land als Rusland een kleiner land als Oekraïne binnenvalt zijn er twee lijnen om te volgen. Allereerst moeten moeten we Oekraïne steunen. Dit is een breed gedeelde en terechte mening: Ruslands actie is illegaal, dus Oekraïne heeft recht op zelfverdediging. Daarnaast vragen we ons als kerk ook af: hoe kunnen we bijdragen aan

Jongeren nemen het woord op de conferentie van de Wereldraad van Kerken in Karlsruhe

alternatieven voor militarisering, op weg naar snellere dialoog en verzoening? Hoe vinden we een meer verrassende insteek? Kunnen we ons laten inspireren door de spiritualiteit van de “linker-wang”? Een optie is bijvoorbeeld om de onderhandelingsstafel naar voren te halen. Die komt er uiteindelijk toch.

Kerken hebben al heel lang expertise in het samenbrengen van partijen die tegenover elkaar staan. We doen dat anders dan overheden en ook anders dan hulporganisaties. Denk aan de vredesdialoog tussen Palestina en Israël. Deze dialogen, gesteund door lokale kerken, vinden plaats onder de radar, in stilte, maar hebben wel degelijk een positief effect op de lokale gemeenschappen waar ze gehouden worden. Ook in het geval van Oekraïne probeert de Wereldraad van Kerken van betekenis te zijn. Het probleem is dat Oekraïne weinig eigen stem heeft: de kerken zijn allemaal dochters van kerken in het buitenland. Pas sinds februari is de kerk in Oekraïne aan het verzelfstandigen en zonder pijn gaat dat allemaal niet. Je kunt echter niets voor Oekraïne doen zonder Oekraïne te betrekken. Op de conferentie

van de Wereldraad in Karlsruhe is hier een begin mee gemaakt door voor het eerst een Oekraïense delegatie (25 mensen, incl. jongeren) op het wereldtoneel te hebben.’

3. SEKSUALITEIT

‘Bij alle andere thema’s die ik genoemd heb vinden we elkaar als kerken. Op het thema van seksualiteit gaan we in de wereld echter ongelijk op. De lijn die we dit jaar binnen de Unie van Utrecht hebben afgesproken is dat we lokale kerken toestaan hierin hun eigen weg te gaan. Dat betekent dat dit onderwerp niet kerkscheidend is. In Nederland is binnen de Oud-Katholieke Kerk homoseksualiteit niet zo’n thema - we hebben seksuele diversiteit “al” een halve eeuw geaccepteerd. We gaan er vanuit dat iedereen als zichzelf bij ons in de kerk komt, de mens is immers niet in hokjes te stoppen. Maar internationaal moeten we het wel thematiseren, om samen op weg te blijven en om anderen te helpen. Ik zie het als onze taak om onze middenpositie binnen de oecumene zo te gebruiken dat dit onderwerp nooit een taboe is.

Een voorbeeld: we kwamen deze zomer verdeeld over dit thema naar de Lambeth Conferentie, de internationale vergadering van bisschoppen. Aan de progressieve kant was er frustratie: “Worden homo’s nog steeds alleen als probleem gezien? Wanneer wordt ons eindelijk recht gedaan?” Terwijl gelovigen in de sub-Sahara zich zorgen maakten of we wel bijbelgetrouw bleven. Justin Welby toonde sterk leiderschap door geen petities te bespreken, maar eerst naar elkaar te luisteren en naar de stilte. Wat zegt de Geest tot ons? Er is meer dat ons bindt dan dat ons scheidt, zo mochten we opnieuw ontdekken. We ontmoetten elkaar en luisterden naar elkaars verhalen. Dit haalde de angel eruit.’

4. JONGEREN

‘Er is internationaal een breed gedeeld besef dat we de stemmen van jongeren missen in de kerk. Tijdens de Assemblee waren er zelfs minder jongeren dan tien jaar geleden. Je moet je er echt actief met jongeren bezighouden, want uit zichzelf spreken ze niet mee.

Ik vraag me af of we jongeren wel serieus genoeg hebben genomen. Veel te lang hebben we als kerken geleund op het verenigingsmodel, waarbij je voor lange tijd een commitment aangaat, bijvoorbeeld in een commissie. Dit model werkte vroeger, maar past niet bij de cultuur van de jeugd van nu. We moeten jongeren meer laten spreken en delen. Als we luisteren naar hun verhalen, hun vragen en van hen leren kunnen we samen met hen het proces van verandering aangaan. Als we jongeren vragen zelf dingen te agenderen, blijkt dat de noden hoog zijn: de klimaatcrisis drukt psychisch zwaar, en er is veel eenzaamheid door prestatiedruk. Ze moeten knokken om gezien te worden en het is een *must* om het leuk te hebben. De kerk zet daartegenover dat bij Christus alle mensen tot hun recht komen op hun eigen manier.

Op de conferentie van de Wereldraad namen jongeren zelf het woord. Wat we daar van hen leerden? Steek je nek meer uit als het gaat over de klimaatcrisis!’ ●

Vrienden gezocht voor het Oud-Katholiek Seminarie!

Theologie is er voor iedereen. Het Oud-Katholiek Seminarie zet zich daarom in voor een bredere verspreiding van theologische kennis en inzicht, middels onderwijs, lezingen, onderzoek en meer.

Op het seminarie gebeurt er veel en de mogelijkheden die dit biedt delen we graag met anderen. Om een verbinding te maken met geïnteresseerden is er een vriendenkring.

De voordelen van de vriendenkring:

- Een netwerk van geïnteresseerden
- Persoonlijke uitnodigingen voor de seminariedag en andere activiteiten
- Kortings voor toehoorders bij colleges
- Een halfjaarlijkse nieuwsbrief

Als vriend van het seminarie toont u uw betrokkenheid en ondersteunt u de ambtsopleiding met een bijdrage vanaf €30,- per jaar. Wordt u ook lid van de vriendenkring van het seminarie?

Meld u aan via vrienden@seminarie.okkn.nl

Op de hoogte blijven van activiteiten, publicaties en het laatste nieuws?

Kijk op seminarie.oudkatholiek.nl

Colofon

De Oud-Katholiek was een periodieke uitgave van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland, en werd verspreid op alle oud-katholieke adressen in Nederland.

Redactie

Lisa Bakker, Marco Derks, Laurens Münch, Robert Frede, Jury Smit, Janneke van der Veer (eindredactie)
Tekstcorrectie: Adrie Paasen
Met medewerking van: Tewin van den Bergh

Contact

Redactie *De Oud-Katholiek*,
Koningin Wilhelminalaan 5,
3818 HN Amersfoort, redactie@okkn.nl

Vormgeving

Oblong grafisch ontwerp, Jet Frenken,
www.jetfrenken.nl

Productie

Nilsson Goes, ISSN 01673963

Verantwoording foto's (voor zover bekend)

omslag: Shutterstock.com, tijdschriften: Jet Frenken; pag. 2 boven: Shutterstock.com, onder: Wilfred Folmer, OKKN; pag. 3: Fruit Your World.nl; pag. 4, 5, 6, 7, 8, 9: Wilfred Folmer, OKKN en archief *De Oud-Katholiek*; pag. 11: Jan Huber-Unsplash.com; pag. 13: Dio van Maaren; pag. 14: David Meeusen; pag. 16: Shutterstock.com; pag. 18: Dio van Maaren; pag. 20: Marjolein van Panhuys; pag. 22: Albin Hillert/WCC; achterpagina: Shutterstock.com en www.oudkatholiek.nl.

Veilige kerk

De Oud-Katholieke Kerk Nederland hanteert een actief beleid om een veilige kerk te waarborgen. Alle informatie hierover is te vinden op www.oudkatholiek.nl.

Vertrouwenspersonen Oud-Katholieke Kerk

Marcel van der Vloet
marcel.vandervloet@okkn.nl
Tel.: 06 15 88 03 62
Mary Hallebeek
mary.hallebeek@okkn.nl
Tel.: 06 28 89 27 84

Zie verder: www.oudkatholiek.nl/organisatie/veilige-kerk/vertrouwenspersonen/

